

ГНОСЕОЛОГІЧНА ЦІННІСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У КОНТЕКСТІ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Г. О. Васьківська, д-р пед. наук

Автор стверджує, що інваріантний, базовий компонент змісту освіти, має сприяти формуванню в учнів уявлення про сучасну наукову картину світу, ціннісно-оцінного ставлення до знань. У варіативній частині змісту освіти має бути забезпечене активне, творче ознайомлення учнів з прикладними аспектами фундаментальних знань, які формуються з огляду на запити учнів, профілі навчання у школі, участь учнів у творчих пошуках практичної реалізації наукових знань, моделювання різних варіантів застосування їх тощо. Отже, гносеологічна цінність навчальних предметів виступає обов'язковою умовою фундаменталізації освіти у старшій школі.

Ключові слова: старшокласник, навчальні предмети, знання, цінність знань, фундаменталізація.

Автор утверждает, что инвариантный, базовый компонент содержания образования, должен содействовать формированию у учеников представления о современной научной картине мира, ценностно-оценочного отношения к знаниям. В вариативной части содержания образования должно быть обеспечено активное, творческое ознакомление учеников с прикладными аспектами фундаментальных знаний, которые формируются с учетом запросов учеников, профилей обучения в школе, участия учеников в творческих поисках практической реализации научных знаний, моделирования разных вариантов применения их и т.п. Итак, гносеологическая ценность учебных предметов выступает обязательным условием фундаментализации образования в старшей школе.

Ключевые слова: старшеклассник, учебные предметы, знания, ценность знаний, фундаментализация.

The author argues that the basic invariant component of the curriculum, should promote the development of pupils' understanding of modern scientific picture of the world, value is the estimated relationship to knowledge. In the variable part of the content of education must be ensured active, creative familiarize the student with applied aspects of basic knowledge, which are formed taking into account the needs of the students, profiles of schooling, student participation in the creative search of the practical implementation of scientific knowledge, the modeling of different variants of their application, etc. so, the epistemological value of academic subjects is a mandatory condition of fundamentalization of education in high school.

Keywords: senior pupil, school subjects, knowledge, value of knowledge refinement, fundamentalization.

Постановка проблеми. В умовах постійних змін у житті суспільства, країни, нації ні в кого не викликає сумнівів потреба майже кардинально змінювати підходи до освіти в цілому і до її змісту зокрема. З одного боку, важко відійти від минулого і сконцентруватися на майбутньому, з іншого – так само важко відкинути прийняті й укорінені норми радянського підходу до добору змісту освіти в загальноосвітній школі, який переконував, що людина має володіти значним обсягом знань. Чи потрібні будуть ті знання в подальшому житті, чи зроблять вони учня і майбутнього громадянина країни щасливішим – ніхто не замислювався.

Зміст сучасної освіти ґрунтується на чотирьох основних елементах знання про: природу; суспільство; людину; техніку. Ці елементи, ґрунтовані на теоріях, законах, поняттях і фактах, складають зміст за сімома освітніми галузями, визначеними новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти. Чи може фундаменталізація змісту освіти у старшій школі перетворити його на міцний фундамент матеріальної, духовної, теоретичної і практичної діяльності учнів, на якому здійснюватиметься і поглиблюватиметься їхня загальноосвітня, загальнонаукова і загальнопрофільна підготовка?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, який включає такі освітні галузі «Мови і літератури», «Суспільствознавство», «Мистецтво», «Математика», «Природознавство», «Технології», «Здоров'я і фізична культура», дає підстави говорити про те, що загальна частина його має визначити мету, у якій слід окреслити шляхи забезпечення фундаментальності знань учнів з огляду на вимоги сучасного глобалізованого світу, зазначити загальні вимоги реалізації компетентнісного підходу до змісту освіти, визначити співвідношення між теоретичними і практичними знаннями, виокремити способи здобуття знань учнями і умови оволодіння метазнаннями; конкретизувати мету, завдання тощо варіативного компонента змісту освіти відповідно до інваріантної складової, акцентувати на знаннях як національній цінності, можливо, виокремивши ціннісну змістову лінію як загальну для всіх освітніх галузей, схарактеризувавши її як стратегічну (металінію).

Викладене суголосьне з думкою О. Я. Савченко, яка визначила тенденції розвитку теорії шкільного змісту освіти на початку ХХІ ст.: поєднання у доборі змісту соціального запиту і потреб особистості; збагачення і конкретизація освіти процесуальної частини змісту шляхом дидактико-методичного розроблення нових способів навчальної взаємодії вчителя і учнів, домінантою яких є оволодіння дітьми продуктивними способами діяльності; включення до змісту освіти особистісного компонента, який передбачає об'єктом засвоєння мотиваційно-ціннісні якості і життєвий досвід учнів. Визнання правомірності цього компонента, окрім іншого, засвідчує, що поряд із раціональним шляхом діти мають освоювати образний, емоційно-почуттєвий спосіб пізнання і взаємодії із зовнішнім світом і самопізнання своїх можливостей; переосмислення і переструктурування всіх компонентів змісту освіти на засадах компетентнісного підходу, що додає до його складу результативну частину. Це розвиває рефлексивно-оцінну діяльність учнів і дає змогу здійснювати моніторинг якості засвоєння за рівнями навчальних досягнень учнів; включення середовища до компонентів змісту освіти, що зумовлене інформаційною насиченістю макро- і мезосередовищ, які активно чи пасивно впливають на пізнавальну і мотиваційно-ціннісну складову навчання [9].

На думку Т. А. Ільїної, зміст освіти – це «основи наук про природу, суспільство і саму людину, вивчення яких повинно забезпечити розумове, моральне, трудове, естетичне і фізичне виховання [3, с. 28]». С. У. Гончаренко,

спираючись на доробки В. В. Краєвського, В. С. Ледньова, І. Ф. Харламова, зазначає, що «зміст освіти та її рівень визначають вимогами виробництва і зумовлені вони соціальними відносинами, станом науки, техніки, культури, а також рівнем розвитку шкільної справи і педагогічної науки [2, с. 616]».

Зміст освіти – це, як зазначає М. В. Савін, «чітко окреслений обсяг знань, умінь і навичок, що є основою для всебічного розвитку учнів і формування в них діалектико-матеріалістичного світогляду [7, с. 84–87]». На думку М. М. Скаткіна, «зміст освіти як розгорнута мета навчання, динаміка якої конкретизується завданнями навчання [10, с. 34]». В. Оконь вказує, що зміст є «сукупністю систем знань [6, с. 107]», а В. С. Ледньов – «системою знань і вмінь, необхідних для персонального виконання одного з видів професійної діяльності [4, с. 170]». Р. А. Арцишевський доводить, що «зміст освіти має відображати різні предметні галузі сучасної науки, включаючи природничі науки, науки про суспільство та науки про людину [1, с. 50]». В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук та ін. вважають зміст освіти «сукупністю засобів і способів діяльності, набутих у процесі суспільно-історичної практики [11, с. 118]», а І. В. Малафійк – «педагогічною моделлю соціального замовлення, звернутого до школи [5, с. 204]». За О. Я. Савченко, зміст освіти має включати «систему знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень, його джерелом є соціальний досвід (духовна і матеріальна культура), особистий досвід учнів та вплив середовища [8, с. 70]».

Зміст освітніх галузей, їх складові, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів відповідають завданням основної і старшої школи у їх послідовному взаємозв'язку. Зміст кожної освітньої галузі структурується та реалізується за навчальними предметами і курсами, програми яких затверджує МОН. Однак, проаналізувавши мету і завдання, визначені цими документами, ми дійшли висновку, що такий важливий фундаментальний аспект як формування ціннісних орієнтацій особистості досить скупо представлено в обох стандартах.

Мета статті – з огляду на те, що ціннісна сфера людини є однією з найважливіших потреб, окреслити гносеологічну цінність змісту предметів, які вивчаються у старшій школі.

Виклад основного матеріалу. Ключовим показником наявності особистісного сенсу є осмисленість життя, утім, старшокласники, переобтяжені навчальною інформацією, що потребує засвоєння і вмілого оперування нею, дуже часто позбавлені елементарного – осмислення себе, свого навчання і перспектив. У процесі засвоєння системи знань про людину цю тенденцію можна подолати. Тож осмислення свого життя ми розглядаємо як цінність, що визначається як свідомість минулого, теперішнього і майбутнього, як наявність мети в житті, як переживання індивідом онтологічної значущості життя. Осмисленість життя є необхідною і достатньою умовою розвитку гармонійної людини.

Ціннісний досвід учнів, набутий у процесі засвоєння знань, вплітається у сферу їхньої свідомості, актуалізується і трансформується в реальну діяль-

ність. Одразу постає питання (і проблема) оцінності – що (чи кого) оцінювати, де (і коли) оцінювати, як (і чому) оцінювати. Саме у процесі засвоєння знань, на нашу думку, якнайкраще формуються оцінні судження старшокласників. Оцінні судження, як і сама особистість, потребують свого становлення (цьому слід навчати, це слід підтримувати в дитині і формувати), бо є безпосереднім проявом поведінки людини – її Я очима інших. Тож оцінювання (оцінка), включаючи, з одного боку, емоційний «афектний», з іншого, – пізнавальний «когнітивний» компоненти, сприяє як пізнанню, так і певному ціннісному ставленню.

З огляду на це, важливо формувати у старшокласників системні знання, поєднуючи і переплітаючи зміст, передбачений до вивчення у Стандарті і програмах. У такий спосіб формуватиметься світоглядна система і ціннісні орієнтації старшокласників зокрема. Оскільки наукові знання представлено у навчальних предметах старшої школи, схарактеризуємо їх з огляду на цінність знань, які передбачені для вивчення.

Предмет «Українська мова» є не лише предметом вивчення, але й засобом навчання, за якого оволодіваються всі шкільні предмети, що позначається на якості освіти в цілому.

Фундаменталізація змісту освіти з української мови накладається на два взаємозалежні компоненти – «Мовлення» і «Мова». Компонент «Мовлення» передбачає оволодіння поняттями мовної діяльності і мовної комунікації, формування вмінь створювати тексти різної функціональної і комунікативної спрямованості. Компонент «Мова» передбачає освоєння основ лінгвістики, системи її ключових понять, явищ і фактів.

Тож фундаментальне ядро змісту навчання української мови в старшій школі складають: українська мова як мова українського народу, державна мова України, як знання про систему мови і закономірності її функціонування на сучасному етапі; збагачення словникового запасу учнів, оволодіння культурою усного і письмового мовлення, видами мовної діяльності, правилами і способами використання мови за різних умов спілкування; оволодіння найважливішими загальнопредметними вміннями й універсальними способами діяльності (добування інформації з лінгвістичних словників різних типів й інших джерел, включаючи друковані та електронні ЗМІ, Інтернет; інформаційне перероблення тексту).

Зазначені цілі реалізуються на основі особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів до навчання і виховання в процесі розвитку розумової і мовної діяльності старшокласника, формування лінгвістичної, мовної, комунікативної і культурознавчої компетентностей.

Предмет «Іноземна мова». Навчання іноземній мові розглядається як один із пріоритетних напрямів сучасної шкільної освіти. Іноземна мова є одним із засобів пізнання картини світу, прилучення до цінностей, створених іншими народами. Водночас, іноземна мова – це ключ для відкриття унікальності і своєрідності власної народної самобутності та історичних досягнень представників інших культур. Специфіка іноземної мови як навчального

предмета полягає в його інтегративному характері, тобто, в поєднанні мовної/іншомовної освіти з елементарними основами літературної освіти (ознайомлення зі зразками світової літератури), а також у його здатності виступати і як ціль, і як засіб навчання для ознайомлення з іншою предметною галуззю (гуманітарною, природничо-науковою, технологічною). Отже, у ньому можуть бути зrealізовані найрізноманітніші міжпредметні зв'язки (з рідною мовою, літературою, історією, географією і т.п.).

Основна мета навчання іноземних мов у школі – формування в школярів іншомовної комунікативної компетентності, тобто, здатності і готовності здійснювати іншомовне міжособистісне і міжкультурне спілкування з носіями мови.

Для досягнення цієї мети необхідне посилення соціокультурної спрямованості навчання іноземних мов, орієнтації на посилення культурознавчого аспекту в змісті навчання, на включення школярів у діалог культур, що сприяє прилученню учнів до культури країни досліджуваної мови, розвитку взаєморозуміння, толерантного ставлення до прояву іншої культури, допомагає їм краще усвідомити особливості культури своєї країни і розвиває в них уміння уявляти її в процесі спілкування засобами іноземної мови. Яскравим прикладом цього слугує навчально-виховний процес Київської гімназії східних мов №1 – Асоційованої школи ЮНЕСКО.

Фундаментальне ядро змісту навчання іноземної мови: предметний зміст мови й емоційно-ціннісне ставлення до нього (ціннісні орієнтації); комунікативні вміння у зазначених видах мовленнєвої діяльності; мовні знання і мовленнєві навички; соціокультурні знання і відповідні уміння і навички; навчально-пізнавальні і компенсаторні вміння (загальнонавчальні вміння і спеціальні/предметні вміння).

Предмет «Українська література» в старшій школі набуває особливого значення, адже він є однією з основ гуманітарної освіти, що визначає рівень інтелектуального, емоційно-морального розвитку школяра, його культури і здатності володіти рідною мовою, мистецтвом мовлення і мислення. Вивчаючи літературу, учень здобуває не тільки досвід її розуміння, етичного й естетичного самовизначення, творчого самовираження, але й відомості про розвиток літературної мови й уміння користуватися нею як найважливішим інструментом свідомості.

Метою вивчення української літератури є: підвищення загальної освіченості молодого громадянина України, досягнення належного рівня сформованості вміння прилучатися через художню літературу до фундаментальних цінностей, культури, розширення культурно-пізнавальних інтересів школярів; сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, становленню й самореалізації особистості; виховання національно свідомого громадянина України, патріота; формування й утвердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей; виховання естетично розвиненого й мислячого в категоріях культури читача, здатного самостійно розуміти й оцінювати твір як художній образ світу, створений автором.

На матеріалі художніх творів старшокласник вчиться сприймати особливості художнього твору як здійснення авторського творчого задуму, розвиває навички сприйняття художніх явищ і смак до міркування над прочитаним. Пропонування для вивчення матеріал містить обов'язковий мінімум і варіативну частину, що дає змогу зберегти єдиний художньо-літературний базовий потенціал випускників вітчизняної школи, культурну наступність поколінь і, водночас, створює умови для розвитку варіативності освіти. При складанні переліків творів для читання враховуються естетична цінність творів і вікові особливості учнів, а в структуруванні матеріалу – хронологічний, проблемно-тематичний і жанровий принципи.

Фундаментальне ядро змісту навчання української літератури: теорія літератури, історія літератури; літературні твори, які несуть ціннісно-сміслову навантаження.

Навчальний предмет *«Історія України»* виховує в учнів повагу до історії своєї Батьківщини як єдиної і неподільної багатонаціональної держави, побудованої на основах рівності всіх народів, у душі патріотизму та інтернаціоналізму, взаєморозуміння між народами, неприйняття шовінізму і націоналізму в будь-якій їх формі, мілітаризму і пропаганди війни.

Головне завдання історичної освіти – формування в учнів історичного мислення як основи громадянської ідентичності ціннісно орієнтованої особистості.

Навчальний предмет *«Всесвітня історія»* спрямований на оволодіння учнями знаннями про основні етапи розвитку людського суспільства у соціальній, економічній, політичній, духовній і моральній сферах; вироблення в доступній для учнів формі на основі узагальнення фактичного матеріалу проблемного, діалектичного розуміння історії; засвоєння інтегративної системи знання про історію людства за особливої уваги до місця і ролі України у всесвітньо-історичному процесі.

Фундаментальне ядро змісту навчання всесвітньої історії у старшій школі: історичний аналіз осмислення процесів, подій і явища у їх динаміці, взаємозв'язку і взаємозумовленості з огляду на наукову об'єктивність та історизм. Виробляється система цінностей на основі осмислення закономірності і прогресивності суспільного розвитку. Відбувається усвідомлення пріоритету суспільного інтересу над особистісним і унікальності кожної особистості, що розкривається повністю тільки в суспільстві і через суспільство. Водночас, зміст предмета має ефективно формувати сучасне розуміння історії у контексті гуманітарного знання і суспільного життя, сприяти розвиткові в учнів прагнення зробити свій внесок у розв'язання глобальних проблем сучасності, зміцнювати навички історичного аналізу й синтезу і формування розуміння взаємовпливу історичних подій і процесів.

Навчальний предмет *«Географія»* дає змогу формувати в учнів просторове уявлення про земну поверхню і розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоекологічних подіях у державі і світі. Вивчення курсу географії в школі забезпечує задоволення ін-

телектуальних потреб індивіда в знанні природи, населення і господарства Землі (підвищення рівня культури в суспільстві), ознайомлення з сутністю природних і техногенних процесів з метою особистої безпеки.

Фундаментальне ядро змісту навчання географії у старшій школі складають: сутність і динаміки головних природних, екологічних, соціально-економічних, соціальних, геополітичних й інших процесів, що відбуваються в географічному просторі країни і світу; особливості взаємодії природи і суспільства на сучасному етапі його розвитку, значення охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування, здійснення стратегії стійкого розвитку в масштабах країни і світу; закономірності розміщення населення і територіальної організації господарства у зв'язку з природними, соціально-економічними й екологічними чинниками, залежності проблем адаптації і здоров'я людини від географічних умов проживання; глибоке й усебічне вивчення географії України, включаючи її геополітичне положення, природу, населення, господарство, регіони, особливості природокористування у їх взаємозалежності.

Навчальний предмет «Математика» – наука про найзагальніші і фундаментальні структури реального світу, є найважливішим джерелом принципів ідей для всіх природничих наук і сучасних технологій. Увесь науково-технічний прогрес людства безпосередньо пов'язаний з розвитком математики. Саме тому, з одного боку, без знання математики неможливо виробити адекватне уявлення про світ. З іншого, саме математика дає змогу успішно розв'язувати практичні завдання: оптимізувати сімейний бюджет і правильно розподіляти час, критично орієнтуватися в статистичній, економічній і логічній інформації, правильно оцінювати рентабельність можливих ділових партнерів і пропозицій, здійснювати нескладні інженерні і технічні розрахунки для практичних завдань, прогнозувати передбачати тощо.

Навчальний предмет «Математика» має винятковий виховний потенціал: виховує інтелектуальну коректність, критичність мислення, здатність розрізняти обґрунтовані і необґрунтовані судження, привчає до тривалої розумової діяльності.

Фундаментальне ядро змісту навчання математики у старшій школі містить: визначення і початкові (невизначувані) поняття – докази, аксіоми і теореми; гіпотези і спростування; контр приклади і типові помилки в міркуваннях тощо; пряму і зворотну теореми (існування й одиничність об'єкта; необхідна й достатня умова вірності твердження; доказ від протилежного; метод математичної індукції і т.ін.); математичну модель (взаємозв'язок математики із завданнями фізики, хімії, біології, економіки, географії, лінгвістики, соціології та ін.).

Навчальний предмет «Інформатика» є метапредметом, який має загальнонаукову мову, всезростаючу кількість міжпредметних зв'язків і навчає розумінню закономірностей перебігу інформаційних процесів у різних середовищах, а також – про методи і засоби їх автоматизації. Інформаційні проце-

си – фундаментальна реальність навколишнього світу і визначальний компонент сучасної інформаційної цивілізації. Інформатика дає ключ до розуміння численних явищ і процесів у природничо-наукових галузях, соціології, економіці, історії тощо.

Інформатика, інформаційні і (теле)комунікаційні технології впливають на світогляд і стиль життя сучасної людини. Суспільство, у якому вирішальну роль відіграють інформаційні процеси, властивості інформації, інформаційні і комунікаційні технології, – адекватне реальностям сучасності.

До фундаментального ядра змісту навчання інформатики у старшій школі віднесено: знання, що становлять основу наукових уявлень про інформацію, а також про інформаційні процеси, системи, технології і моделі; відповідальне ставлення до інформації з урахуванням правових і етичних аспектів її поширення, а також вибіркоче ставлення до здобутої інформації; уміннями працювати з різними видами інформації за допомогою комп'ютера та інших засобів ІКТ, організувати власну інформаційну діяльність і планувати її результати; вироблення навичок застосування засобів ІКТ у повсякденні, а також під час виконання індивідуальних і колективних проектів, у навчальній діяльності, під час подальшого освоєння професій, затребуваних на ринку праці.

Навчальний предмет «Фізика» спрямований на вивчення найзагальніших закономірностей явищ природи, а також властивостей і будови матерії, законів її руху. Основні поняття фізики і її законів використовуються в усіх природничих науках. Фундаментальний характер фізичного знання як філософії науки і методології природознавства, теоретичної основи сучасної техніки і виробничих технологій визначає освітнє, світоглядне й виховне значення шкільного курсу фізики як навчального предмета.

Фізика вивчає кількісні закономірності природних явищ і належить до точних наук. Водночас, гуманітарний потенціал фізики у формуванні загальної картини світу і її вплив на якість життя людства дуже високий.

За фундаментальне ядро змісту навчання фізики у старшій школі узято: фізика як наука про природу; понятійний апарат фізики, визначення базових понять і моделей; спостереження і опис фізичних явищ; фізичний експеримент; вимірювання фізичних величин; міжнародна система одиниць; фізичні закони і межі їх застосування; роль фізики у формуванні наукової картини світу тощо.

Навчальний предмет «Хімія» містить обсяг хімічних знань, необхідний для формування у свідомості школярів хімічної картини світу. Ці знання, поряд з фізичними, перебувають у центрі природознавства і наповнюють конкретним змістом багато фундаментальних уявлень про світ. Окрім того, певний обсяг хімічних знань необхідний як для повсякденного життя, так і для діяльності в усіх галузях науки, народного господарства, у тому числі не пов'язаних з хімією безпосередньо. Хімічна освіта необхідна також для створення в учнів виразних уявлень про роль хімії у розв'язанні екологічних, сировинних, енергетичних, продовольчих, медичних та інших проблем людства.

Фундаментальне ядро змісту навчання хімії у старшій школі складають: уявлення про хімічну складову природничо-наукової картину світу, про найважливіші хімічні поняття, закони і теорії; методи наукового пізнання для пояснення хімічних явищ і властивостей речовин, оцінки ролі хімії у розвитку сучасних технологій і добуванні нових матеріалів; роль хімії в житті сучасного суспільства, значення її для підтримання свого здоров'я, розуміння хімії і її потенційних загроз для навколишнього середовища; застосування здобутих знань для безпечного використання речовин і матеріалів у побуті, сільському господарстві і на виробництві, розв'язання практичних завдань у повсякденному житті, попередження явищ, що завдають шкоди здоров'ю людини і навколишньому середовищу.

Навчальний предмет «Біологія» спрямований на формування в учнів цілісного уявлення про сучасну природничо-наукову картину світу, роль і місце людини в природі, формування у школярів екологічного культури, ключових компетенцій, яких потребує сучасне життя.

До фундаментального ядра змісту навчання біології у старшій школі віднесено: науковий світогляд на основі знань про живу природу і властивих їй закономірностях, біологічних системах; знання про будову, життєдіяльність, різноманіття і роль живих організмів у творенні природного середовища; методи пізнання живої природи і вміння використати їх у практичній діяльності; ціннісне ставлення до живої природи, власного здоров'я й здоров'я оточення, культура поведінки в навколишньому середовищі, тобто гігієнічна, генетична й екологічна грамотність; гігієнічні норми і правила здорового способу життя, наслідки своєї діяльності для навколишнього середовища, здоров'я інших людей і власного організму.

Навчальний предмет «Захист Вітчизни» і *навчальний предмет «Медико-санітарна підготовка»* спрямовано на розвиток особистості учнів, формування їхньої готовності до захисту Вітчизни і дій в умовах надзвичайних ситуацій тощо.

Фундаментальне ядро навчання захисту Вітчизни у старшій школі: основи військової справи і військово-патріотичне виховання; основи попередження і захисту у надзвичайних ситуаціях; основи медичних знань, надання першої допомоги.

Отже, інваріантний, базовий компонент змісту освіти, має сприяти формуванню в учнів уявлення про сучасну наукову картину світу, ціннісно-оцінного ставлення до знань. У варіативній частині змісту освіти має бути забезпечене активне, творче ознайомлення учнів з прикладними аспектами фундаментальних знань, які формуються з огляду на запити учнів, профілі навчання у школі, участь учнів у творчих пошуках практичної реалізації наукових знань (як засобів практичної діяльності людини), моделювання різних варіантів застосування їх тощо.

Висновок. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі є його перетворенням на міцний фундамент матеріальної, духовної, теоретичної і практичної діяльності людей, на якому здійснюватиметься й поглиблюватиметься

ся загальноосвітня, загальнонаукова і загальнопрофільна підготовка учнів. Відтак, вони усвідомлюватимуть взаємозв'язок предметів і явищ, створюватимуть власну цілісну картину світу, учитимуться розв'язувати проблеми з метою безболісного входження у світ дорослих.

Література

1. *Арцишевський, Р. А.* Світоглядна освіта в умовах переходу до інформаційного суспільства [Текст] / Р. А. Арцишевський // Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. праць до 15-річчя АПН України [у 5-ти т.]. – Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. – К. : Пед. думка, 2007. – 368 с.,
2. *Гончаренко, С. У.* Освіта [Текст] / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти [Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. *Ильина, Т. А.* Развитие концепции современной педагогической технологии в современной дидактике за рубежом [Текст] / Т. А. Ильина. – М. : Знание, 1984. – 68 с.
4. *Леднев, В. С.* Содержание образования: сущность, структура, перспективы [Текст] / В. С. Леднев. – М. : Высш. шк., 1991. – 224 с.
5. *Малафійк, І. В.* Дидактика : навч. посіб. [Текст] / І. В. Малафійк. – К. : Кондор, 2009. – 406 с.
6. *Оконь, В.* Введение в общую дидактику [Текст] / В. Оконь. – М., 1990. – 237 с.
7. *Савин, Н. В.* Педагогика : учеб. пособ. для студ. пед. училищ [Текст] / Н. В. Савин. – М. : Просвещение, 1978. – 312 с.
8. *Савченко, О. Я.* Дидактика початкової освіти : підручн. [Текст] / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
9. *Савченко, Олександра.* Розвивальний потенціал змісту освіти у 12-річній школі [Текст] / Олександра Яківна Савченко // Освіта. – 2008. – №15/16 (9–16 квітня).
10. *Скаткин, М. Н.* Проблемы современной дидактики [Текст] / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1980. – 96 с.
11. Теоретичні основи навчальної діяльності (дидактика вищої школи) : підруч. [Текст] // Педагогіка вищої школи / [В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волошук та ін.]; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. – К. : Пед. думка. – 2008. – 256 с.